

УДК 336.717.061

КОНЦЕПЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ОЦІНКИ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Толпежнікова Тетяна Георгіївна, старший викладач кафедри економічної теорії, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь

Tolpezhnikova Tatiana, Senior Lecturer of Enterprises Economics, SHEI «PRIAZOVSKYI STATE TECHNICAL UNIVERSITY», Mariupol

Марченко Юлія Юрївна, здобувач, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь

Marchenko Yulia, aspirant, SHEI «PRIAZOVSKYI STATE TECHNICAL UNIVERSITY», Mariupol

Tolpezhnikova T.G., Marchenko Y.Y. The Concept of Organization and Valuation of Credit Activities of Banks in Ukraine in the Context of Globalization.

Was reviewed and analyzed the current trends of development lending activities of banks according to the processes of globalization. The concept, which promotes effective development lending activities of banks in Ukraine, the organization lending activities of banks, identify and characterize its basic principles. In order to achieve the task and the evaluation of the banking credit activity, a system of evaluation of the activity areas: loan and investment portfolio of banks and financial evaluation of bank lending. There are characteristics of indicators and ratios loan and investment portfolio in the article. Considered a memorandum of credit policy, as a method of lending activities. The above method of estimating the credit activity of the bank, which can be used to obtain information about the patterns and trends of lending activities of banks. To improve the efficiency of credit activities of banks in Ukraine, the main directions of its organization, it is noted that it is the clarity of the credit policy and credit procedures documented in the corporate regulations, will help to reduce the risks of lending activities, improve the profitability of the banking business.

Толпежнікова Т.Г., Марченко Ю.Ю. Концепція організації та оцінки кредитної діяльності банків України в умовах глобалізації.

Розглянуті та проаналізовані сучасні тенденції розвитку кредитної діяльності банків з урахуванням процесів глобалізації. Запропонована концепція, що сприяє ефективного розвитку кредитної діяльності банків України, організації кредитної діяльності банків, визначені та охарактеризовані її основні принципи. З метою досягнення й виконання завдання щодо оцінки банківської кредитної діяльності запропоновано систему оцінювання цієї діяльності за напрямками: кредитно-інвестиційний портфель банків та фінансова оцінка кредитної діяльності банків. Надана характеристика показників та коефіцієнтів кредитно-інвестиційного портфелю банку. Розглянутий меморандум кредитної політики, як метод регулювання кредитної діяльності. Наведена методика оцінки кредитної діяльності банку, яка може бути використана для отримання інформації про закономірності й тенденції розвитку кредитної діяльності банків. З метою підвищення ефективності розвитку кредитної діяльності банків України, визначено основні напрями її організації, зазначено, що саме чіткість кредитної політики й кредитних процедур, задокументованих у корпоративних нормативних актах, сприятиме зниженню ризиків кредитної діяльності, підвищенню прибутковості банківської діяльності.

Толпежнікова Т.Г., Марченко Ю.Ю. Концепция организации и оценки кредитной деятельности банков Украины в условиях глобализации.

Рассмотрены и проанализированы современные тенденции развития кредитной деятельности банков с учетом процессов глобализации. Предложена концепция, которая способствует эффективному развитию кредитной деятельности банков Украины, организации кредитной деятельности банков, определены и охарактеризованы ее основные принципы. Для достижения и выполнения задания по оценке банковской кредитной деятельности предложена система оценивания этой деятельности по направлениям: кредитно-инвестиционный портфель банков и финансовая оценка кредитной деятельности банков. Дана характеристика показателей и коэффициентов

кредитно-инвестиционного портфеля банка. Рассмотрен меморандум кредитной политики, как метод регулирования кредитной деятельности. Приведенная методика оценки кредитной деятельности банка, которая может быть использована для получения информации о закономерности и тенденции развития кредитной деятельности банков. С целью повышения эффективности развития кредитной деятельности банков Украины, определены основные направления ее организации, отмечено, что именно четкость кредитной политики и кредитных процедур, задокументированных в корпоративных нормативных актах, будет способствовать снижению рисков кредитной деятельности, повышению прибыльности банковской деятельности.

Постановка проблеми. Вплив процесів глобалізації і інтернаціоналізації на розвиток банківської діяльності вітчизняних банків, загострення умов міжбанківської конкурентної боротьби зумовлює необхідність розробки засобів мінімізації збитків від сучасної фінансової кризи. Ефективна організація кредитної діяльності банків, поза всякими сумнівами відіграє домінуючу роль для банків України, так як більшу частину активів банківської системи представлено саме кредитними вкладеннями. Зважаючи на сучасні проблеми функціонування банків в умовах економічної кризи, зростає актуальність питань пов'язаних з банківським кредитуванням, особливо необхідності аналізу та управління кредитним ризиком.

Актуальність теми пов'язана з питанням вдосконалення організаційно-економічних і правових засад ефективної кредитної діяльності вітчизняних банків. Спроможність останніх задовольняти суспільні потреби у позичкових коштах сприяє розвитку економіки країни. Від рівня ефективності кредитної діяльності банків значною мірою залежить стабільність банківської системи.

Активізація кредитної діяльності банків України в останні роки супроводжується одночасним зниженням її прибутковості, що зумовлено передусім нестабільністю фінансових ринків, недосконалістю нормативно-правового забезпечення та високим рівнем конкуренції. За таких умов зростають вимоги до якості управлінського процесу в банках, зокрема виникає необхідність розробки нових і вдосконалення існуючих методик оцінювання та підвищення ефективності кредитної діяльності.

Дослідженням теоретико-методологічних основ організації та аналізу організації кредитної діяльності приділяється багато уваги у працях провідних вчених: Білик М.Д., Герасимовича А.М., Кочеткова В.Н., Луціва Б.Л., Мороза А.М., Щибиволок З.І., Едміністра Р. та ін. [1,2,5,7,8].

Метою є розробка теоретико-методологічних засад та концептуальних підходів регулювання кредитної діяльності банків і практичних рекомендацій щодо її удосконалення в Україні.

Результати дослідження. Незаперечним є твердження, що правильна організація кредитної діяльності та гнучкої системи управління кредитними операціями виступають основою фінансової стабільності й ринкової стійкості комерційних банків (враховуючи те визначальне місце, яке посідають кредитні операції в портфелі банківських активів). Банки культивують стратегічний підхід до управління, виробляють власну внутрібанківську культуру кредитування і на її основі вибудовують методологію й процедуру роботи. Як відомо, стратегічне управління банком передбачає наявність довгострокового бачення пріоритетів його розвитку, вироблення концепції, дальності у тому числі й у сфері кредитної діяльності (рис. 1).

Дана концепція повинна будуватися на певних принципах, містити мету, завдання і інструменти за допомогою дії яких відбувається організація кредитної діяльності банків.

При розробці концепції необхідно враховувати загальні принципи проведення банком кредитної діяльності, на основі яких повинне відбуватися якісне і кількісне поліпшення її організації.

Як основні принципи концепції доцільно виділити наступні [2,5,7].

1. Принцип рівноваги. Реалізація цього принципу означає взаємозв'язок регулювальних заходів як з боку центрального банку (зовнішнє регулювання), так і банків (внутрішнє регулювання або саморегулювання). Цей принцип тісно пов'язаний з принципом збалансованості.

2. Принцип збалансованості. Збалансованість досягається між рівнем державного захисту суб'єктів кредитної діяльності й вартістю кредитних послуг банків. Чим більше розвинений державний інститут банкрутства, тим нижчою є вартість банківських послуг.

3. Принцип директивності. Сутність принципу полягає у розробленні, прийнятті та дотриманні законодавства щодо регулювання кредитної діяльності.

4. Принцип інформованості. Він передбачає формування бази даних (насамперед, кредитних історій позичальників).

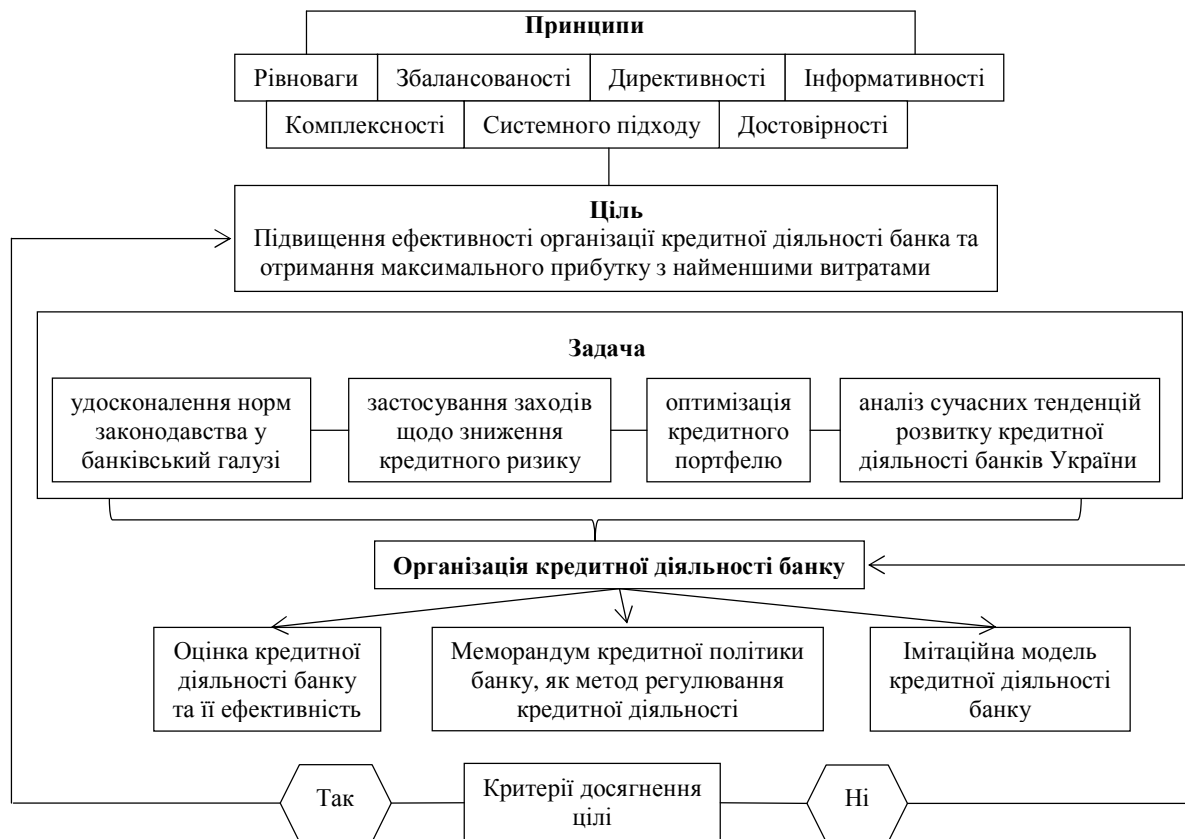

Рис. 1 Концепція організації кредитної діяльності банків України в умовах глобалізації

5 Принцип комплексності. Комплексність вимагає обхвату всіх ланок і сторін діяльності, устороннього вивчення причинно-наслідкових зв'язків в діяльності банку.

6 Системний підхід. Відповідно до цього принципу кожен досліджуваний об'єкт розглядається як складна динамічна система, яка включає ряд елементів певним чином зв'язаних між собою і зовнішнім оточенням. Вивчення кожного об'єкту повинне здійснюватися з урахуванням всіх внутрішніх і зовнішніх зв'язків, взаємозалежності та взаємопідпорядкованості його окремих елементів.

7 Принцип достовірності. Відповідно до нього проведення операцій повинне будуватися на достовірній, перевіреній інформації, яка реально відображає об'єктивну дійсність, а висновки повинні бути обґрунтовані точними аналітичними розрахунками.

8 Принцип ефективності.

Метою розробки концепції організації кредитної діяльності є підвищення ефективності організації кредитної діяльності банків України та отримання максимального прибутку з найменшими витратами.

Ефективність концепції, що розробляється, багато в чому залежить від того, наскільки правильно визначені напрями вдосконалення організації кредитної діяльності стосовно кожної з її складових з урахуванням виявлених проблем по їх реалізації. Мета цих механізмів – активізація людського чинника, гнучке управління, по відношенню до зовнішнього середовища, що забезпечить банкам достатню ефективність і конкурентоспроможність.

Кожен з вищеназваних механізмів включає форми, методи, інструменти, важелі і способи підвищення ролі кредитної діяльності банків на основі збільшення обсягів операцій, зростання прибутковості і зниження ризиків при їх здійсненні. У даний механізм входить: оцінка кредитної діяльності банку та її ефективність; меморандум кредитної політики банку, як метод регулювання кредитної діяльності, організаційна модель кредитної діяльності банку.

Оцінка кредитної діяльності банку дозволяє розкрити методологічні аспекти кредитної

діяльності банку. Особливу увагу слід приділити принципу двоякості оцінки кредитної діяльності як основи отримання інформації про закономірність і тенденції розвитку кредитної діяльності банку, що дає аналітично-інформаційну підтримку її регулюванню. Оцінка кредитної діяльності банку. Окрім обліку вартості і руху цієї вартості, включає: складання звітності; розроблення систем показників; вдосконалення методики розроблення й аналізу систем показників [5].

Умовно оцінку кредитної діяльності можна розподілити на три складові: статистичну оцінку як основу отримання інформації про закономірність і тенденції розвитку кредитної діяльності банку; фінансову оцінку як джерело формування вартісних показників кредитної діяльності банку; управлінську оцінку як засіб визначення показників для регулювання кредитної діяльності.

Оцінка кредитної діяльності банку базується на принципі (актив - пасив), що забезпечується такими методами: безперервність; собівартість; доказовість; опис; оцінка вартості та калькуляції.

Універсальної методики оцінки кредитної діяльності банку поки що не існує. Але науковці пропонують низьку показників, за якими, на їхню думку, варто проводити оцінку кредитної діяльності банку. Так для оцінки оборотності кредитної маси використовується два показники: показник середнього залишку позичок; показник несвочасно повернутих позичок.

Рівень оборотної позички вимірюється іншими двома показниками: показником швидкості обороту позички; показником часу обороту позички. Але не можливо розглядати кредитну діяльність банку як суто економічного, а не мистецького змісту. Тому необхідно проводити оцінку ефективності кредитної діяльності банків. За її результатами можна дослідити фактори, котрі зумовили її, як наслідок, розробити заходи щодо її підвищення. За таких умов нагальною стає розробка методичного забезпечення для оцінки ефективності як кредитної діяльності будь-якого банку в цілому, так і певного кредитного проекту зокрема, бо це є одним із важливих інструментів управління прибутковістю банку.

Наступним механізмом організації кредитної діяльності – регулювання кредитної діяльності. Кредитні операції – лівова частка активів банку й найдохідніша стаття банківського бізнесу. У результаті кредитної діяльності утворюється основна частка прибутку, з якого формуються фонди банку. Водночас зі структурою і якістю кредитного портфеля пов'язані основні ризики, на які може наражатися банк у процесі операційної діяльності, а саме – кредитний, процентний ризики, ризик незбалансованої ліквідності тощо. Мінімізація кредитного ризику дає змогу не лише запобігти можливим втратам банку від кредитної діяльності, а й не допустити виникнення серйозних проблем із ліквідністю та платоспроможністю [4,3;245-251].

Для банківської діяльності важливим є не уникнення ризику взагалі, а його передбачення та зниження до мінімального рівня, тобто застосування різних методів управління ризиками.

До методів, які знижують кредитний ризик, можна віднести: лімітування кредитів; диверсифікацію кредитних вкладень; вивчення та оцінювання кредитоспроможності позичальника; вимагання від клієнтів достатнього та якісного забезпечення щодо виданих кредитів; контроль та оперативність при стягненні боргу; страхування кредитних операцій; видачу кредитів на консорціумній основі; використання плаваючої процентної ставки; облік та врахування зовнішніх ризиків (ризик галузі, району країни); використання теорії зважених ризиків.

Основним завданням управління банківськими ризиками є визначення ступеня допустимості ризику й прийняття практичного рішення, що спрямоване на розроблення заходів, які дають можливість зменшити вірогідність втрат.

Якісне оцінювання кредитного портфеля має на меті насамперед максимально знизити ризик неповернення позики, що веде до значних втрат для банків і може привести його до банкрутства.

Для оцінювання якості кредитного портфеля з погляду кредитного ризику застосовуються такі показники: коефіцієнт покриття класифікованих позик; питома вага зважених класифікованих позик; коефіцієнт питомої ваги проблемних позик; коефіцієнт питомої ваги збиткових позик.

Стратегія кредитної політики повинна включати в себе пріоритети, принципи і цілі конкретного банку на кредитному ринку. Вона визначається, перш за все, вибором клієнтів, по-друге, нормами і правилами, які регламентують практичну діяльність банківського персоналу і, по-третє, компетентністю керівництва банку і рівнем кваліфікації персоналу, який займається питанням кредитування. Тактика кредитної політики охоплює конкретні інструментарії, які використовуються окремим банком для реалізації його стратегічних цілей при здійсненні кредитних операцій, напрямки їх вдосконалення, порядок організації кредитного процесу. Таким чином, кредитна політика створює необхідні загальні передумови ефективної роботи персоналу кредитного підрозділу банку, зменшує імовірність помилок й прийняття нераціональних рішень.

Провідне місце у структурі внутрібанківського положення про кредитну діяльність посідає

опис процесу кредитування. Традиційно виділяють шість його етапів: попереднє ознайомлення з потенційним позичальником, його господарською діяльністю й потребою у кредитуванні; розгляд та аналіз пакета документів, який надано потенційним позичальником; структурування кредиту; оформлення надання кредиту; супроводження кредиту (кредитний моніторинг); повернення кредиту [1;154-162].

Організаційна модель кредитної діяльності в сучасних умовах, на мою думку, повинна ґрунтуватися на принципі, за яким діяльність із надання кредиту та його моніторингу, а також підтримання контактів з позичальником має бути відділення від функції управління кредитним ризиком.

Важливе місце у внутрібанківському положенні про кредитну діяльність відводиться зразкам кредитної документації, до яких відносять заяви, анкети, типові угоди. Наявність зразків кредитної документації, їхня кількість і зміст свідчать про достатність деталізації кредитних процедур у банку. Такий підхід дає змогу також стандартизувати процес кредитування у системі банку. Це особливо важливо у сучасних умовах для тих багато філіальних вітчизняних банків, які взяли курс на перетворення у «фінансові універсаги», де кожна з філій (відділень) пропонує клієнтам певний асортимент однорідних продуктів, у тому числі й кредитних послуг.

Універсальної методики оцінки кредитної діяльності банку поки що не існує. Але науковці пропонують низку показників, за якими, на їхню думку, варто проводити оцінку кредитної діяльності банку. Так, вітчизняні вчені пропонують систему статистичних показників кредитної діяльності банку, а серед зарубіжних науковців існують різні погляди на оцінку діяльності банку в цілому та на оцінку кредитної діяльності банку зокрема. Нами використано показники й коефіцієнти зазначених авторів як основу системи показників та коефіцієнтів.

Для досягнення мети й виконання завдання щодо оцінки банківської кредитної діяльності варто розглядати цю діяльність за певними напрямками: кредитно-інвестиційний портфель банків та фінансова оцінка кредитної діяльності банків. Напрямки статистично-фінансової оцінки кредитної діяльності банку кількісно характеризується за різними ознаками на підставі показників та коефіцієнтів.

Оцінка за напрямком «кредитно-інвестиційний портфель банків» проводиться за такими оцінними характеристиками: обсяг та структура кредитно-інвестиційного портфеля; активи й зобов'язання (в тому числі чисті активи й зобов'язання); обсяг і структура депозитів фізичних та юридичних осіб; капітал; фінансовий результат банків [5,7].

На підставі абсолютних показників обчислювалися відносні показники структури та динаміки, що наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика показників та коефіцієнтів кредитно-інвестиційного портфелю банку

Назва показника	Розрахункова формула
Показник середнього залишку позичок, Z_t	$Z_t = (Z_0 + Z_1) / 2$ Z_0 – залишок позичок на початок періоду t днів, Z_1 – залишок позичок на кінець періоду t днів
Показник несвоєчасно повернутих позичок, $d_{(-c)}$	$d_{(-c)} = (-C) / C_{\dot{a}}$ $(-C)$ – обсяг несвоєчасно повернутих позичок за певний період t , $C_{\dot{a}}$ – загальний обсяг погашених позичок за певний період t
Показник швидкості обороту позички, V	$V = C_o / Z_t$ C_o – оборот позички з погашення кредиту
Показник часу обороту позички, T	$T = (Z_t \cdot t) / C_o$ t – кількість днів у періоді
Коефіцієнт кредитної діяльності банку, k_1	$k_1 = \dot{a} C / \dot{a} D$ $\dot{a} C$ – сума наданих банком кредитів $\dot{a} D$ – сума залучених банком депозитів
Коефіцієнт міжбанківського кредитування, k_2	$k_2 = C_m / \dot{a} D$ C_m – міжбанківські кредити
Коефіцієнт кредитування економіки країни, k_3	$k_3 = C_e / \dot{a} D$ C_e – кредити юридичним та фізичним особам
Коефіцієнт spot-залежності кредитних ресурсів, k_4	$k_4 = \dot{a} D_{spot} / \dot{a} C$ $\dot{a} D_{spot}$ – сума залучених банком депозитів до запитання

Висновки: таким чином, запропонована концепція відіграє важливу роль в розвитку і розширенні організації кредитної діяльності банку в Україні. Запропоновані механізми регулювання і

інтенсифікації кредитної діяльності дають можливість підвищення ролі кредитування в діяльності банків на основі збільшення обсягів операцій, зростання прибутковості і зниження ризиків при їх здійсненні. Отже для ефективного розвитку кредитної діяльності банків України, необхідно визначити основні напрями її організації: планування розподілу кредитних вкладень на довгостроковий період, в основу якого буде покладено зважену кредитну політику, обґрунтовану загальноекономічними умовами. Наведена методика оцінки кредитної діяльності банку може бути використана для отримання інформації про закономірності й тенденції розвитку кредитної діяльності банків. Але ця методика має певні недоліки. Так, при визначенні коефіцієнтів і показників слід зважати на те, що обсяг розміщених банком кредитів не є статичним, він динамічно коливається у часі внаслідок диверсифікації видів та форм банківських кредитів.

Ефективність організації кредитної діяльності в найближчій перспективі буде одним із головних чинників, які визначатимуть конкурентоспроможність українських банків, що особливо відчутно напередодні переходу до кредитування вітчизняними банками інвестиційних проектів. Саме тому чіткість кредитної політики й кредитних процедур, задокументованих у корпоративних нормативних актах, сприятиме зниженню ризиків кредитної діяльності, підвищенню прибутковості банківської діяльності.

Список використаних джерел

1. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності / А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.. – К.: КНЕУ, 2010. – 600 с.
2. Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб // Бюлетень НБУ. – №9/2008(186). – С. 131.
3. Кочетков В.Н. Анализ банковской деятельности: теоретико-прикладной аспект: Моногр. – К.: МАУП, 1999. – С. 30.
4. Національний банк України. Офіційна сторінка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Фінансові показники діяльності банків України. Офіційний сайт Асоціації українських банків. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aub.com.ua>.
6. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Ричаківська та ін. – Львів: ЛБІ НБУ, 2009. – 500 с.
7. Щибиволок З.І. Аналіз банківської діяльності. – К.: Знання, 2006. – 311 с.
8. Edmister R. Financial Institutions Markets and Management. – New-York: McGraw-Hill, 1986. – 521 p.

References:

1. Gerasimovich, A.M., Alekseenko M.D., Parasij-Vergunenکو I.M. and others (2010) *Analiz bankivs'koї dijāl'nosti* [Analysis of banking activities], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. National Bank of Ukraine (2008), "The banks on the funds attracted to the accounts of entities and individuals", Bulletin of NBU, vol. 9 (186), p. 131.
3. Kochetkov, V.N. *Analiz bankovskoj dejatel'nosti: teoretiko-prikladnoj aspect* [Analysis of banking activity: theoretical and applied aspects: monograph], IAPM, Kyiv, Ukraine.
4. National Bank of Ukraine, Official web-site, available at: <http://www.bank.gov.ua>, (Accessed 07 December 2014)
5. Association of Ukrainian Banks, "The financial performance of banks in Ukraine", available at: <http://www.aub.com.ua>, (Accessed 13 December 2014)
6. Kocovs'ka, R., Richakivs'ka, V. and others (2009) *Operacii komercijnih bankiv* [Operation of commercial banks], LBI NBU, L'viv, Ukraine.
7. Shhibivolok, Z.I. (2006) *Analiz bankivs'koї dijāl'nosti* [Analysis of Banking], Znannja, Kyiv, Ukraine.
8. Edmister, R. (1986), *Financial Institutions Markets and Management*, McGraw-Hill, New-York, USA.

Ключові слова: кредитна діяльність банків; банки; принципи діяльності банків; кредитна політика; коефіцієнти кредитно-інвестиційний портфель банку; оцінка кредитної діяльності банків.

Ключевые слова: кредитная деятельность банков; банки; принципы деятельности банков; кредитная политика; коэффициенты кредитно-инвестиционный портфель банка; оценка кредитной деятельности банков.

Keywords: lending activities of banks; banks, principles of banking; credit policy; credit ratios and investment portfolio; credit rating of banks.

Рецензент: В.В. Гончар, д. е. н., доцент, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»